

Gdynia, 29.05.2017 r.

Krzysztof Szalucki
Prof. zw. dr hab.
Wydział Ekonomiczny
Uniwersytet Gdański

**RECENZJA I OCENA
ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
Z ZAKRESU NAUK EKONOMICZNYCH
W DYSCYPLINIE EKONOMIA
MGR ELŻBIETY SZARUGI
PT. „RACJONALIZACJA ENERGOCHŁONNOŚCI
TRANSPORTU SAMOCHODOWEGO W ŚWIELE
WYZWAŃ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU”**

**Rozprawa doktorska procedowana
na Wydziale Zarządzania i Ekonomiki Usług
Uniwersytetu Szczecińskiego**

Promotor rozprawy: Prof. dr hab. Elżbieta Załoga , prof. zw.

Transport samochodowy w światowej gospodarce globalnej stanowi podstawowy czynnik realizacji jej społecznej mobilności. Niezależnie od aktualnego poziomu rozwoju, dynamiki wzrostu czy stopnia integrowania się samochody stanowiąc będą – przez najbliższe dziesięciolecia – główny środek produkcji usług przemieszczania a jego organizacyjne techniki pracy stanowiąc będą zmienną kształtującą poziom życia ludności, wymiary wymiany gospodarczej i konsumpcji. Stąd też w dziedzinie gospodarczej: transport, jak i w jej poznawczym wymiarze, którym jest ujęcie naukowe, różnorodność tematyki badawczej nie będzie możliwe ani do zamknięcia ani też do tematycznego zawężania.

Rozprawa doktorska mgr Elżbiety Szarugi jest właśnie dowodem na to, jak wymiary poznania naukowego i doświadczalnego są różnorodne. Autorka podniosła mianowicie do rangi problemu naukowo-badawczego koniunkcję trzech problemów:

- wyzwania zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego cywilizacji ludzkiej pierwszej połowy XXI wieku – jako zagadnienie makroekonomiczne;
- funkcje i rozwój transportu samochodowego w jego produkcyjnym wymiarze z założonym i ukształtowanym aspektem poznawczym, jakim jest energochłonność funkcjonowania tej gałęzi usług przemieszczania w jednej, konkretnej jego dziedzinie, jaką są przewozy ładunków – jako zagadnienie mikroekonomiczne;
- racjonalizację wykorzystania zasobów energii właśnie w ciężarowym transporcie samochodowym – jako wartość metodologiczną.

Koniunkcja tych właśnie trzech problemów badawczych klucz do oryginalności i nowego komponentu dotychczasowego poznania naukowego w dziedzinach nauki, które zajmują się transportem jako działalnością gospodarczą. Mgr Elżbieta Szaruga, chcąc pozytywnie ustosunkować się – na poziomie dysertacji doktorskiej – z takiego problemu twórczego, skonstruowała następujące założenia badawczo-poznawcze:

1. Przyjęła hipotezę główną: racjonalizacja energochłonności transportu samochodowego zdeterminowana jest przez wyzwania zrównoważonego rozwoju;
2. Przyjęła hipotezę pomocniczą: dominacja transportu samochodowego w obsłudze potrzeb operatorskich i przewozowych gospodarki powoduje powstanie konfliktów pomiędzy kształtującymi się ładami: ekonomicznym, społecznym i ekologicznym, co jest niezgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju;
3. Sprecyzowała cel główny własnej pracy doktorskiej: wskazanie kierunków racjonalizacji energochłonności transportu samochodowego w warunkach równoważenia rozwoju społeczno-gospodarczego;
4. Sprecyzowała cel pomocniczy tej pracy doktorskiej: określenie kryteriów racjonalizacji energochłonności transportu samochodowego, zgodnych z zrównoważonym rozwojem.

Te cztery generalia rozprawy doktorskiej mgr Elżbiety Szarugi są poznawczo systemowe i – zdaniem recenzenta - świadczą o głębokim przemyśleniu dialektyki całego opracowania naukowego. Wszystkie treści pracy podporządkowano generalnemu poznaniu naukowemu, dobierając argumenty i dowody merytoryczne, tak w wymiarze statystycznym, jak i logiki metodologicznej.

Rozprawa doktorska mgr Elżbiety Szarugi składa się z rozdziałów zarówno o charakterze erudycyjnym, metodycznym, jak i projekcyjnym. Autorka przyjmuje przy tym porządek logiki dedukcyjnej, przedstawiając początkowo zagadnienia ogólne, decydujące o słuszności założonej przez siebie perspektywy, precyzując dalej kolejne przestrzenie poznawcze, jakimi są:

- energochłonność jako proces i przedmiot racjonalizacji społecznej;
- charakterystyki energochłonności występującej w ciężarowym transporcie samochodowym jako specyficznej, aczkolwiek dominującej, dziedzinie usług przemieszczania;
- modele racjonalizacji energochłonności ciężarowego transportu samochodowego, biorąc pod uwagę specyfikę ładów: środowiskowego, społecznego i gospodarczego;
- modele racjonalizacji energochłonności ciężarowego transportu samochodowego wynikające z pragmatyki życia gospodarczego i wskazujące na znawstwo determinantów procesów produkcji różnych dziedzin gospodarki i wybranych aspektów koniunktury ekonomicznej.

Aby docenić całokształt zaangażowania naukowo-poznawczego rozprawy doktorskiej mgr Elżbiety Szarugi pozwalam sobie zwrócić uwagę na zabieg inspiracyjny, który wyróżnia tę właśnie pracę spośród innych opracowań tego poziomu naukowego. Autorka dobrała unikalną „klamrę” poznawczą swojego tematu zadając sobie – strona 12 rozprawy - 10 problemów badawczych, na które udzieliła odpowiedzi

syntetyzujących i refleksyjnych – na stronach 187-189 rozprawy. Pozwoliło to mgr Elżbiecie Szarudze utrzymać napięcie poznawcze u studiującego i śledzić Jej wywody jako zwarte, konsekwentne i dążące do realizacji założonych celów. Mgr Elżbieta Szaruga uwolniła się przez to od powtórzeń, podsumowujących własne wywody, w zakończeniu pracy a równocześnie – przedstawiła wszystkie wnioski poznawcze, które stanowiły istotę Jej rozumowania.

Rozdział pierwszy dysertacji, zatytułowany „Wyzwania zrównoważonego rozwoju w perspektywie globalnej”, jest autorską koncepcją diagnozy globalnej gospodarki światowej. Mgr Elżbieta Szaruga wychodzi z założenia, że dotychczasowy paradygmat gospodarczego rozwoju zrównoważonego przestaje być obowiązujący, gdyż mezzoeconomiczne i częściowe relacje popytowo-podażowe są naruszone. Autorka, wykorzystując różne koncepcje prezentujące i tłumaczące to zjawisko – głównie makroekonomiczne – dokonuje przeglądu literatury w tym zakresie tematycznym. Prezentuje więc założenia koncepcji sekularnej stagnacji gospodarki, która – zdaniem Autorki – dobrze tłumaczy procesy funkcjonowania i rozwoju świata gospodarczego ostatniego dziesięciolecia. Wywodząc swoje racje koncepcyjne z ekonomii stanu stacjonarnego, prowadzi własne poglądy w kierunku „zrównoważonego rozwoju jako imperatywu” oraz „stabilizacji gospodarek narodowych jako dylematu”. Tekst rozdziału pierwszego liczy 33 strony i jest bardzo konsekwentny w swoim nachyleniu merytorycznym. Autorka zdaje sobie sprawę ze względności racji swoich ujęć (s. 49 rozprawy) a także dokonuje próby merytorycznego związania ich z zagadnieniami transportowymi, poprzez prezentację nowych zasad rozwoju obsługi transportowej w państwach Unii Europejskiej (s. 48 rozprawy). W tekście tym dostrzec można dużą refleksyjność i zastanowienia autorskie mgr Elżbiety Szarugi, co należy uznać za zdecydowanie za zalety warsztatu pracy naukowej Autorki.

Rozdział drugi rozprawy, poświęcony problematyce „Energochłonność jako przedmiot racjonalizacji w świetle wyzwań zrównoważonego rozwoju” jest zdecydowanie erudycyjną częścią doktoratu. Mgr Elżbieta Szaruga konsekwentnie i analitycznie wyprowadza istotę racjonalności gospodarczej, jako pojęcia ontologicznego, czyni go atrybutem koncepcji zrównoważonego rozwoju oraz antidotum na skutki stagnacji sekularnej gospodarki. Wykorzystując bardzo liczne źródła literatury, przyjmuje uniwersalistyczne na temat roli energii jako czynnika produkcji (s. 60 – 61 rozprawy). Ukierunkowuje zasady gospodarowania nim na różnorodność środków transportu (s. 67 – 69 rozprawy), przyjmując – jako pewnik – że „ substytucja energii jest jedną z form racjonalizacji w kontekście zrównoważonego rozwoju” (s. 70 rozprawy). Wyprowadza stąd tezy o określonym znaczeniu energochłonności transportu dla zachowań społecznych oraz przyjmuje – dla dalszych rozważań – trzy podstawowe płaszczyzny występowania „ mechanizmu redukcji potencjalnych oszczędności energii z poprawy efektywności energetycznej” (s. 82 rozprawy). Rozdział drugi pracy doktorskiej mgr Elżbiety Szarugi jest merytorycznie bardzo przekonujący a fragmentami – błyskotliwy (liczy 38 stron). Utrzymany na bardzo wysokim stopniu uogólnienia myślowego przekonuje, chociaż nie daje szansy na zapoznanie się z innymi – nie do końca zgodnymi z logiką doktoratu - poglądami na ten temat, których rodowód zaobserwować można obecnie w myśli naukowców i praktyków korporacji gospodarczych USA.

Rozdział trzeci rozprawy doktorskiej mgr Elżbiety Szarugi „ Metodyka racjonalizacji energochłonności transportu samochodowego ” nie budzi i nie powinien

budzić wątpliwości merytorycznych. Dotyczy bowiem wiedzy i charakterystyk na temat procesów sterowania energochłonnością w transporcie samochodowym oraz zasad jego modelowania. Autorka prezentuje więc kolejno:

- koncepcje racjonalizacji zużycia energii w transporcie i zestawia je – zgodnie z przyjętą wcześniej koncepcją – w odpowiednio zsynchronizowanych ze sobą tabelach (s. 90 – 99 rozprawy), co zdecydowanie ułatwia zapoznanie się ze złożonością tej problematyki;
- rolę, znaczenia i wartości funkcjonalne transportu samochodowego Polski w ujęciach: gałęziowych i międzygałęziowych , dowodząc ostatecznie o dominującej pozycji rynkowej tej właśnie gałęzi usług przemieszczania w kraju;
- analizę zużycia energii przez ciężarowy transport samochodowy, w kontekście gospodarki ogółem, przemysłu jako sektora wytwarzania, sfery mieszkalnictwa oraz endogenicznie – w samym transporcie jako dziedzinie gospodarowania; tekst ten jest wysoko profesjonalnym oraz skłaniającym Autorkę do całkowicie samodzielnych ocen, co ma istotne znaczenie w kontekście treści dalszych części pracy;
- podstawy metodologiczne tworzenia modeli racjonalizacji energochłonności ciężarowego transportu samochodowego, które zostaną wykorzystane w rozdziałach czwartym i piątym rozprawy; to właśnie w tym punkcie pracy doktorskiej mgr Elżbieta Szaruga eksponuje i wartościuje środowiskowy (ekologiczny), społeczny i gospodarczy (ekonomiczny) wymiar energochłonności ciężarowego transportu samochodowego.

Rozdział trzeci rozprawy doktorskiej mgr Elżbiety Szarugi liczy 36 stron zwięzłego i profesjonalnego tekstu. Wydaje się jednak, że punkt 3.2. , ukazujący rolę transportu samochodowego w gospodarce narodowej, poprzedzać powinien treści dedykowane koncepcjom racjonalizacji gospodarowania energią w transporcie, w tym w transporcie samochodowym, ze względu na ogólniejszą logikę jego treści.

Rozdziały: czwarty i piąty rozprawy doktorskiej mgr Elżbiety Szarugi są z kolei częściami merytorycznymi o największym stopniu projekcyjności czy wręcz dedykowane rozważaniom modelowym. Dotyczą:

- racjonalizacji energochłonności ciężarowego transportu samochodowego w warunkach równoważenia ładów ekologicznego, społecznego i ekonomicznego, przy założeniu:
 1. zmian struktury zużycia paliw (model A);
 2. zmian w intensywności emisji dwutlenku węgla (model B);
 3. zmian roli ciężarowego transportu samochodowego w kształtowaniu wartości dodanej wytwarzanej przez przemysł (model C);

- racjonalizacji energochłonności ciężarowego transportu samochodowego w warunkach równoważenia ładów społeczno-gospodarczego, przy założeniu:
 4. określonej intensywności związków energochłonności ciężarowego transportu samochodowego z produkcją budowlaną, przemysłową i przetwórczą (model D);
 5. racjonalizacji energochłonności ciężarowego transportu samochodowego względem cen energii i wielkości PKB (model E).

Rozważania te są przez Autorkę zawsze merytorycznie komentowane i projekcyjnie konsekwentnie uzupełniane. Projekcje te (przyjmujące postać rozwiniętych modeli) sięgają - w horyzoncie ich czasu recepcji – z reguły końca lat 30-tych XXI wieku. Są bez wątpienia fundamentalnym wkładem autorskim mgr Elżbiety Szarugi do nauk ekonomicznych, na tym szczeblu jej tworzenia i popularyzowania. Treści rozdziału czwartego i piątego są bogato ilustrowane i merytorycznie bardzo inspirujące. Liczą łącznie 64 strony i stanowią – bez najmniejszych zastrzeżeń – synergicznie pojmowaną całość.

Praca doktorska mgr Elżbiety Szarugi zawiera oczywiście wstęp i zakończenie, oryginalnie – o czym napisałem wyżej – spinające merytorycznie wszystkie wywody. Autorka opanowała wzorowo kanony tworzenia doktoratu, gdyż – ponad treści podstawowe – udowodniła i ukazała swój warsztat naukowy, zamieszczając:

- 36 oryginalnych tabel, rzetelnie ilustrujących tematykę rozdziałów trzeciego, czwartego i piątego;
- 23 wykresy, dobrze dopasowujących się do wywodów merytorycznych rozdziałów trzeciego, czwartego i piątego;
- 5 rysunków oddających specyfikę modeli ukazujących – w sposób różnorodny – energochłonność ciężarowego transportu samochodowego;
- 14 załączników, będących dowodami na przeprowadzone badania i będących wynikami tych badań w postaci agregatów statystycznych, wyników testów czy też estymacji.

Mgr Elżbieta Szaruga wykorzystała we własnej pracy doktorskiej 233 pozycje literatury, w znakomitej części anglojęzycznej. W bardzo dobry sposób obrazuje to – korelacyjnie – warsztat naukowy mgr Elżbiety Szarugi, gdyż sposób wyrażania własnych myśli jest – w moim przekonaniu – pochodną logiki tej właśnie bibliografii.

Recenzent rozprawy doktorskiej mgr Elżbiety Szarugi Pt. „Racjonalizacja energochłonności transportu samochodowego w świetle wyzwań zrównoważonego rozwoju” nie ma najmniejszych wątpliwości, że praca ta spełnia wymogi stawiane przed tego rodzaju opracowaniami w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki. Praca doktorska mgr Elżbiety Szarugi ma jasno postawione i zrealizowane cele i zadania poznawcze, jest oryginalna merytorycznie i metodologicznie. Napisana jest jasnym i poprawnym językiem, pełna jest także kontekstów naukowych. Hipotezy rozprawy zostały udowodnione, zaś cele doktoratu zrealizowane.

- dlaczego, a co jest faktem, – zdaniem Autorki – prace projekcyjne i technologiczne nad racjonalizacją i modernizacją, w tym energochłonnością, taboru samochodowego w publicznym transporcie zbiorowym są znacznie bardziej zaawansowane, niż w ciężarowym transporcie samochodowym?
- jaka może być użyteczność – zdaniem Autorki – wyników badań zawartych w punktach: 4.4., 5.2. i 5.4. dysertacji dla racjonalizacji energochłonności transportu samochodowego, realizującego publiczne przewozy zbiorowe?

W wyniku zaprezentowanych w recenzji rozważań i wniosków zwracam się więc do Wysokiej Rady Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług Uniwersytetu Szczecińskiego o przyjęcie tej rozprawy doktorskiej i dopuszczenie mgr Elżbiety Szarugi do publicznej obrony Jej pracy doktorskiej

Z poważaniem